

No. 9

SEPTEMBER 1945

PRIJS 35 CENT

MAANDBLAD SPARTACUS

Inhoud:

De Joden.

Een Bedrijfsbezetting.

Nederland-Indonesië.

COMMUNISTENBOND SPARTACUS

Redactie:

TJEERD WOUDESTRA

Administratie:

UITGEVERIJ „DE VLAM”
Utrechtschestraat 44
Amsterdam-C.

Abonnementsprijs :

per kwartaal f 1.05
per jaar f 4.20

Postgiro :

No 303817
t.n.v. J.C.J.Menist-Raapis, A'dam

De Joden

In de marxistische litteratuur vinden wij slechts weinig bijdragen over het onderwerp, dat men over 't algemeen het Jodenvraagstuk noemt. In de eerste plaats zijn de beide korte opstellen van Marx en Lenin waard opgemerkt te worden. Maar zelfs als wij op het zeer onmarxistische standpunt stonden, dat het oordeel van personen, zelfs van het formaat van deze beide theoretici, voor alle tijden beslissend en doorslaggevend zou zijn, dan nog zouden wij op het ogenblik met hetgeen Marx en Lenin als bijdragen over deze kwestie hebben geschreven, slechts weinig kunnen beginnen. Wij staan echter volstrekt niet op het standpunt, dat Marx en Lenin een soort kookboek hebben geleverd, met recepten die ons ontslaan van verder zelfstandig denken. Ja, wij gaan zelfs zo ver, dat wij ook de uitspraken van onze grootste theoretici steeds weer aan een critische beoordeling onderwerpen.

Hier moeten wij constateren, dat vooral het korte opstel van Karl Marx over de Joden niet tot de sterkste behoort, die de vader van het dialectisch materialisme heeft geschreven. Als Karl Marx het zogenaamde Jodenvraagstuk stelt in zijn samenhang met het algemene probleem van het kapitalisme, dan heeft dat natuurlijk onze volle instemming. De gedachte, dat de bevrijding van de menschaatschappij van de kapitalistische warenproductie ook het zogenaamde Jodenvraagstuk zou liquideren, is niet daarom juist, omdat Marx het zo heeft geformuleerd, maar omdat de gezamenlijke ervaring van de sociale analyse deze gedachte heeft bevestigd. Maar onze terughouding tegenover het geschrift van Karl Marx over de Joden heeft vooral als reden de onvolkomenheid, waarmee Marx als tijdgenoot der burgerlijke emancipatie, zijn oordeel motiveert. Marx zei niet, en wist waarschijnlijk ook weinig over de rol van de Joodse arbeidersbeweging in die landen, waarin een Joods proletariaat aanwezig was. Wij mogen hem hiervan geen verwijt maken, want de Joodse massabeweging begon belangrijk later dan het tijdstip, waarop Karl Marx zijn bijdrage over het zogenaamde Jodenvraagstuk schreef, ja, Marx heeft deze bewegingen nauwelijks zelf beleefd.

Daarentegen haalt Lenin slechts de Joodse kwestie aan in zijn uiteenzetting over het nationaliteitenprobleem, waarin hij zich vooral — en naar onze mening ten rechte — tegen het bestaan van een aparte revolutionaire Joodse partij kante. Het was er Lenin in 't bijzonder om te doen, de „Bond,” de grootste Joodse arbeiderspartij, die reeds in de revolutie van 1905 een opmerkenswaardige en in veel opzichten een leidende rol had gespeeld, in de communis-

tische partij te laten opgaan. Maar ook de uiteenzetting van Lenin kunnen wij slechts opvatten als de beschouwing over een onderdeel van het algemene probleem. Terwijl namelijk Marx slechts voor ogen had de rol, die de Joodse middenstand en het Joodse kleinburgerdom in Midden- en West-Europa speelden, dat wil dus zeggen zich keerde tegen de in getal kleine laag van Joodse kapitalistische uitbuiters, bemoeide Lenin zich uitsluitend met het probleem van de inschakeling der Oost-Europese Joodse massa's in de revolutionaire actie van het Russische proletariaat.

Beide geschriften, in hun oordeel gebonden aan de tijd van hun ontstaan en zonder de pretentie, een historische analyse van de merkwaardige positie van de Joden in de moderne maatschappij gemaakt te hebben, zijn ondanks hun waardevolle inhoud niet op te vatten als richtende bronnen van ons oordeel. Het zijn bijdragen, meesterlijk in hun methode, maar zonder afgesloten oordeel.

De epigonen van deze beide meesters hebben tot opheldering van het „Jodenvraagstuk” niet alleen niets bijgedragen, maar het probleem zelfs nog verwarder gemaakt. We moeten hierbij in ieder geval opmerken, dat de marxisten slechts zelden dieper op dit vraagstuk zijn ingegaan. Zeker noemt zich een aantal schrijvers, die bij gelegenheid, of zelfs hoofdzakelijk over Joodse aangelegenheden hebben geschreven, ook „marxist.” Als bijzonder onaangenaam voorbeeld noemen wij Heller, die, als propaganda voor het volkomen mislukte Sovjetrussische kolonisatieproject voor Joden in Siberië, Biro-Bidschau, het door bijzondere oppervlakkigheid en onwetendheid opvallende boek „De Ondergang van het Jodendom” heeft geschreven. De pseudo-historische analyse van de Joodse geschiedenis, die Heller in zijn boek geeft, heeft met het wezen van het Jodendom weinig, of in 't geheel niets uitstaande. Ernstiger, maar daarom niet beter gelukt, zijn de pogingen van den poale-zionistischen theoreticus Borocho, die de tot mislukking gedoemde poging heeft gedaan, om „op marxistische wijze” de noodzakelijkheid van de stichting van een Joodse gemeenschap in Palestina te „bewijzen.” Borocho gaat uit van de hypothese, dat de Joden, ondanks hun verspreiding over alle landen der aarde, een „nationaal organisme” vormen, dat men in eigen land de gelegenheid moet geven tot volle ontplooiing, om dan de Joodse klassenstrijd binnen nationale grenzen tot de overwinning van het Joodse proletariaat te laten leiden. Borocho kon slechts daarom deze uitspraken doen, omdat hij als het ware krampachtig over het hoofd zag, dat een aanzienlijk deel der mensen, die zich Joden noemen, of ook, die Joden genoemd worden, volkomen was vergroeid met de maatschappelijke klassen der landen, waarin zij leefden. Het wezenlijke en schijnbaar ook het meest juiste argument, dat door Borocho en zijn aanhangers en ook door de antisemitische theoretici gebruikt wordt, is het onloochenbare feit, dat de Joden in

alle landen der wereld telkens opnieuw door antisemitisme worden bedreigd. Het antisemitisme is eigenlijk het enige motief voor de zionistische opvatting. Aan de andere kant is het antisemitisme de enige overweging, die ook niet-Joden ertoe beweegt uitspraken te doen inzake het Jodenvraagstuk. Deze uitspraken, van Joden zowel als niet-Joden, dragen dan óf het stempel van 't antisemitisme of van het philosemitisme. Onverschillig of het om sympathie of antipathie voor de Joden gaat, we staan voor het merkwaardige feit, dat vriend en vijand in het bestaan van een bepaalde groep mensen een „probleem” zien, dat moet worden „opgelost.” Zelfs diegenen, die over het algemeen op het juiste standpunt staan, dat ieder verschijnsel van het maatschappelijk leven slechts kan worden gezien in zijn verband met het gehele sociale proces en dat halve oplossingen voor een werkelijk bestaand, of een schijnbaar, gedeeltelijk probleem niet kunnen bestaan, zelfs deze mensen aarzelen met het toepassen van hun overtuigende principes, als het om de Joden gaat. We moeten onszelf dus wel de vraag stellen: „Vertegenwoordigen de Joden wel een probleem van bijzonder karakter?” Het heeft er de schijn van, maar dan ook werkelijk alleen maar de schijn, dat dit zo is. Voor de oorlog waren er op de wereld naar schatting 16 mill. Joden. De meesten leefden in de Oost-Europese landen Polen, Europees Rusland, Roemenië en de Randstaten. Buiten deze landen had alleen Amerika een Joodse bevolkingsgroep die boven de 1-millioengrens uitkwam. Er waren daar meer dan 3 miljoen Joden, waarvan er ruim twee en een half miljoen in Groot-New-York leefden. In alle andere landen, ook in Duitsland, bleef de Joodse bevolking onder de 1 millioengrens, in de meeste gevallen zelfs onder de 500.000. Duitsland, welks nationaal-socialistisch regiem de Joodse bevolking van Midden en Oost-Europa, gedeeltelijk ook van West-Europa heeft geliquideerd, telde binnen zijn grenzen van 1939 slechts iets meer dan 500.000 Joden.

We beschikken momenteel nog niet over de juiste cijfers, maar wij kunnen aannemen, dat de tweede wereldoorlog het gezamenlijke aantal Joden bijna heeft gehalveerd, en dat vooral de Joodse massabevolking der Oost-Europese landen opgehouden heeft te bestaan.

Het motief voor deze vernietigingsveldtocht tegen de Joodse bevolking in Europa was, als men geloof wil schenken aan de notionaal-socialistische en fascistische redenering, de in het bloed der Joden aanwezige neiging tot handelingen, die schadelijk waren voor de maatschappij. Zo werd hen verweten, dat zij gelijktijdig pioniers en aanhangers van de communistische revolutie, én dragers der kapitalistische uitbuiting waren. Van dit standpunt uit is het doel van alle Joodse handelingen de verovering der wereldheerschappij over alle niet-Joodse volkeren.

We hoeven hier niet nader in te gaan op de zgn. bloedtheorie. In het artikel over „Rassenkunde en Rassenpolitiek” werd reeds bewezen, dat alle theorieën der burgerlijke pseudo-wetenschap, die

zich bezighouden met de „Erbe in Blut“ en dergelijke, met werkelijke wetenschap niets te maken hebben. Slechts diegenen, die zelf onder de invloed der fascistische ideologie zijn geraakt, kunnen van ons verwachten, dat wij op dergelijke nonsens ingaan.

Daarentegen valt het niet te loochenen, dat de Joden in 't algemeen meer of minder opvallende kentekenen vertonen. Deze kentekenen kunnen hun oorsprong niet vinden in het belijden van een religie of in het aanhangen van een bepaalde vorm van godsdienst. Men zal wel nauwelijks willen beweren, dat een nóg zo scherp oog een uiterlijk verschil kan onderscheiden tussen een Katholieke en een Protestantse Nederlander, Engelsman of Fransman. Wie dit als bewijs niet voldoende acht, moest zich eens herinneren, dat in vele landen de overgrote meerderheid der Joden nooit of bijna nooit een synagoge heeft betreden, en die met het Jodendom als religieuze belijdenis of zelfs als bepaalde vorm van godsdienst, niets meer uitstaande heeft. Zelfs de godsdienstvorm, ja, zelfs de inhoud der belijdenis der zgn. liberale Joden, toont nauwelijks nog een samenhang met wat e enorthodoxe Jood onder Jodendom verstaat.

Wanneer dus noch het ras, noch het gelijk zijn van een religieuze geloofsblijdenis, of godsdienst, een verklaring geeft voor het uiterlijk meer of minder te constateren verschil tussen Joden en niet-Joden, moet het iets anders zijn, dat deze mensengroep onderscheidt en wat hen soms tot object van hartstochtelijk partij kiezen maakt.

Men zal dit hartstochtelijk partij kiezen tegen of voor de Joden zelf moeten onderzoeken, om de ware stand van zaken te leren kennen. Het antisemitisme is zo oud als de geschiedenis der Joden sedert de tijd, dat ze zich in de verschillende landen der aarde begonnen te vestigen. Bij de bepaling van dit tijdstip gaat men vaak van de verkeerde mening uit, dat dit samenviel met het verlies van de staatkundige zelfstandigheid bij de tweede verwoesting van Jeruzalem in 70 na Chr. Het zionisme maakt uit deze foutieve opvatting de niet minder foutieve gevolgtrekking, dat het niet bezitten van een land, het ontbreken van een zelfstandig, staatkundig bestaan de eigenlijke oorzaak is van de Joodse tragedie. Zo komt het zionisme tot de opvatting, dat het opnieuw stichten van een Joodse gemeenschap in Palestina, het einde van het zgn. Jodenvraagstuk zou betekenen. De ware verhoudingen liggen toch geheel anders. Slechts gedurende enige eeuwen van hun meer dan 30 eeuwen tellende geschiedenis kan men van een Joodse staat spreken, waarin het merendeel der Joden inderdaad heeft gewoond. Want reeds bij de eerste verwoesting van Jeruzalem door Nebucadnezar in 586 voor Chr. verliet het grootste deel der Joodse bevolking het land Kanaän. Volgens de overlevering bleef toen niet één Jood in Palestina achter. Ze moesten zich in Mesopotamië vestigen, in het gebied tussen Euphraat en Tigris, dat in de Talmud-litteratuur dan ook als het „Land Israël“ wordt geciteerd, waarmee men dus niet Palestina

bedoelt. Slechts een kleine minderheid van de daar levende Joden keerde tegen het eind van de 6e eeuw voor Chr. onder Nehemia en Esra naar Palestina terug.

Uit die tijd reeds dateert de zgn. Diaspora, de verstrooiing, de Galuth, verbanning, zoals de Joden 't zelf noemen. In de oudheid hebben zij zich in alle kustlanden van de Middellandse Zee gevestigd. Zij begeleidden de Romeinse legioenen op hun veroveringstochten. Reeds voor het ontstaan van het Romeinse Keizerrijk waren er Jodenkoloniën in Italië, in Noord-Afrika, waarschijnlijk zelfs in Spanje en op talrijke plaatsen der Klein-Aziatische kusten. Horatius, de hofdichter van Keizer Augustus, vermeldt hen op weinig lief-tallige wijze. Het staat zonder twijfel vast, dat de Griekse filosofen en sophisten in verbinding stonden met Joodse denkers. Ook in Egypte, dat door hun voorvaderen ééns tamelijk overhaast werd verlaten, bestond er een grote Joodse kolonie. De synagoge van Alexandrië was de grootste der toenmaals bekende wereld; ze had, volgens overleveringen, zulke afmetingen, dat men de biddende gemeente door middel van vlaggen het teken moest geven voor de antwoorden, die den voorzanger toegezongen moesten worden.

Waardoor kwam de verstrooiing? Hij berustte op het feit, dat de Joden op bijzonder massale wijze, maar zeker niet als enig volk der oudheid, zich bezig hielden met handel en zeevaart. Evenals de ook semitische Phoeniciërs overwonnen zij reeds vroeg het primitieve stadium van een maatschappij, die alleen berustte op landbouw en veeteelt. Terwijl echter de Phoeniciërs gelijktijdig als koloniatoren optraden en zich in Carthago een eigen staatkundig bestaan van kortstondige duur schiepen, vertoont de Joodse geschiedenis dit element niet, of tenminste minder uitdrukkelijk. Weliswaar bestond er in Mesopotamië vele eeuwen lang zo iets als een Joodse, staatkundige zelfstandigheid. Nog heden bevat het orthodoxe Joodse ritueel een bijzonder gebed voor de Exilarchen, de heersers der Exil, de ballingschap, waarmee het niet meer bestaande hoofd van de reeds sinds tientallen eeuwen niet meer bestaande Babylonische ballingschap is bedoeld; die ballingschap waarin ook de beide heersende scholen voor geleerden van Sura en Pumbedita eeuwenlang de geestelijke centra waren van het Joodse leven. Aan hun hoofd stonden de Gaonim, die in zich de waardigheden van allerhoogste geleerdheid en rechtspraak verenigden.

Men heeft de verstrooiing der Joden over de landen der beschaafde wereld meestal slechts voorgesteld als een tragisch noodlot, als een eeuwig zoeken naar het beloofde land, als een ononderbroken gejaagd worden. In werkelijkheid is deze verstrooiing in 't geheel niet alleen onvrijwillig. Evenmin is de verstrooiing bewuste pioniersarbeid. De verstrooiing der Joden, hun nederzettingen en omzwevingen zijn in werkelijkheid een begeleidend verschijnsel — en daarbij niet zonder principiële betekenis — van de algemene maatschap-

pelijke ontwikkeling. Hun daarbij aan de dag tredende afzondering was niet in de eerste plaats, ja, oorspronkelijk in 't geheel niet, een hun opgedwongen vernedering. Zij werden niet uitgesloten van de massa der bevolking, maar hun afzondering was een wezenlijk element van hun maatschappelijke functie. Zij waren in de Oudheid, evenals in de Middeleeuwen, de dragers en vertegenwoordigers van maatschappelijke functies, wier ontwikkeling in de verschillende stadia, die de maatschappij doorliep, onontbeerlijk was. Zo waren de nederzettingen der Joden in de verschillende landen van het Romeinse wereldrijk knooppunten van waren- en geldverkeer. Hierin stonden zij niet alleen. Grieken, Phoeniciërs en andere volken namen hieraan deel. Maar deze waren minder straf georganiseerd, zij sloten zich minder af van de maatschappij, waarin zij leefden. De strenge, religieuze wetten der Joden, de regeling van alle functies inclusief het eten, door een onoverzienlijke en steeds groeiende hoeveelheid geboden en verboden, was slechts het religieuze aspect, dat zij aan hun maatschappelijke afzondering gaven. De getthomuren scheidde hen niet alleen van de buitenwereld, maar ook de buitenwereld van hen, en de verbindingen tussen de gettho's vormden niet alleen de band van vertrouwen tussen aanhangers van eenzelfde geloofsbelijdenis, maar juist in de eerste plaats de band van vertrouwen tussen correspondenten van verkeers- en handelsbetrekkingen. Zij leerden de taal van het land, waarin zij woonden, maar tegelijk behielden zij ook hun eigen taal en vooral hun eigen schrift, waarin zij de correspondentie, die heus niet in de eerste plaats en uitsluitend over godsdienstige problemen handelde, voerden. Gedurende de hele Oudheid en de Middeleeuwen is de Hebreeuwse taal geen dode taal geweest, en de Hebreeuwse lettertekens bleven tot heden toe bij de Oost-Joodse massa's, ook in New-York en Londen, in gebruik, hoewel het Hebreeuwse schrift niet alleen voor het Hebreeuws, maar ook voor het Jiddisch dient, de Joodse wereldtaal, die het Middeleeuwse Duits met Hebreeuwse en ook Slavische taalelementen heeft vermengd en dit mengsel tot een zelfstandig taaleigen heeft ontwikkeld.

De ondergang der klassieke oudheid als een op slavenarbeid berustende maatschappij betekende niet de ondergang der Joden. In het Oost-Romeinse Rijk overleefden hun koloniën het verval, maar ook deze waren niet in staat een hogere vorm van maatschappelijke productie en verkeer te ontwikkelen. In taal en gewoonten assimileerden zij zich volkomen met hun omgeving. Het overgaan van de z.g. valse Messias, Sabbatai Zwi, naar de Islam, is hiervoor van symbolische betekenis.

Met de Romeinse legioenen waren ook de Joden naar het Noorden getrokken. Zij kwamen en bleven, eerst klein in getal, in een gebied, dat in maatschappelijke ontwikkeling ver achtergebleven was bij de landen, waar zij vandaan kwamen. Over de eerste Joden, die als

begeleiders der Romeinse legioenen naar Noord-Europese landen zijn getrokken, is weinig bekend. Het is een feit, dat in de vroege Middeleeuwen reeds Joden in voor dié tijd niet onbetekenend aantal, in het Westelijk deel van het tegenwoordige Duitsland aanwezig waren. Van hieruit verspreidden zij zich in de loop der eeuwen over Midden-Europa. De Middeleeuwse vorsten en leenheren, wereldlijke zowel als geestelijke, gebruikten hen als onontbeerlijke verbindingsmannen in het maatschappelijk, vooral het geldelijk verkeer, in een maatschappij dus, die voor de rest voornamelijk op landbouw en veeteelt berustte. Naarmate zich de stedelijke nijverheid ontwikkelde en de geldaristocratie de functies der Joden in handel en verkeer overnam, begon de positie der Joden slechter te worden. Het Joodse gettho, welks muren oorspronkelijk hadden gediend ter bescherming van het bezit en de welstand der z.g. „beschermjoden“, de gunstelingen der wereldlijke en kerkelijke meesters, werden van weldaad tot een plaag. Terwijl oorspronkelijk het niet deelnemen der Joden aan de productie, vooral de landbouw, geenszins een declassering betekende, werd hun nu het profiteren van elk grondbezit in stad en land verboden. Hun privileges verloren het karakter van privileges, zij werden tot boeien.

De haat der lijfeigen boeren tegen hun leenheren werd door de heersende klasse afgeleid op de „beschermjoden“. De haat vond zijn met de tijd overeenkomende uitdrukking in de vorm van het godsdienstig fanatisme en hij leidde ertoe, dat iedere catastrofe, hongersnood, pest, oorlog, de volkswoede tegen de ongelukkige ghettobewoners ontketende.

Niet te schatten is het aantal Joden, dat in deze pogroms der Middeleeuwen ten offer gevallen is. Uit dezelfde maatschappelijke bronnen stamt de haat tegen hen, en deze vond zijn uitdrukking in dezelfde vormen. De overlevenden vluchtten van Duitsland naar Polen, zij gingen voor de Spaanse Inquisitie op de vlucht naar Frankrijk, Nederland en Engeland. Zij droegen hun kennis van hogere productievormen, handel en verkeer mee naar minder ontwikkelde gebieden. Zij brachten het handwerk, vooral het kleermakers- en schoenmakershandwerk naar de Oost-Europese landen en zij bedienden zich bij het beroep en in hun privé-leven van hoger ontwikkelde vormen van uitdrukking, zij werden Pioniers der Duitse taal, welks Middeleeuwse idioom zich in het Oost-Joodse jargon zeer zuiver heeft gehandhaafd.

De overwinning van het kapitalisme op de feodale maatschappij, sloopte ook de ghetto-muren der West-Europese landen, waarbinnen een kleine minderheid van Joden was achtergebleven. De maatschappij, die een vrije ontplooiing der kapitalistisch geleide productiekrachten te zien gaf, kon het kleine aantal Joodse kleinsburgers en middenstanders zonder moeilijkheden opnemen. Het

West- en Midden-Europese Jodendom kende in het begin der 19e eeuw nauwelijks nog een laag van handwerkers. In wezen bestond het uit handelaren en beoefenaars der vrije beroepen, toen de burgerlijke revolutie de z.g. emancipatie, dus ook die der Joden, afkondigde. Deze Joden hebben zich in hun sociale functies en in hun denkwijze volkomen geassimileerd met de heersende klasse der 19e eeuw. Hun uiterlijke verschillen, die hoe langer hoe meer verdwenen, zijn niets dan overblijfselen van een eens sterk afgezonderd bestaan. Van de wens gelijkberechtigd te worden stamt het honderdvoudige patriotisme, waarmee men bewijzen wilde, waardig te zijn voor opname in het nationale burgerdom. Het is geen toeval, dat in het Midden-Europese land met de in getal grootste Joodse bevolking, de grondlegger der conservatieve partij, de latere Duits-nationale partij, de Jood Stahl was; dat één der grondleggers der nationaal-liberale partij Gabriel Riesser was, de oprichter van de eerste bij de christelijke godsdienst aangepaste orgelsynagoge; dat de geestelijke vader en organisator van de door burgerlijke emancipatiegedachten geleide Duitse sociaal-democratie, de Breslause Jood Ferdinand Lassalle was, wiens leven, getrouw aan zijn burgerlijke begrippen van eer, in een pistoolduel eindigde.

Ook Oost-Europa geraakte onder de macht der kapitalistische ontwikkeling. Het bestaan der Joodse handwerkersmassa's viel ten offer aan de kapitalistische productiewijze. In het ghetto voltrok zich de klassenscheiding van het kapitalisme. Ook hier stortten de ghetto-muren in. Maar terwijl de vrijheid van kapitalistische uitbuiting toegestaan ook aan de bezittende Joodse laag, hun een onverminderd aandeel in de beheersing der productiemiddelen en in het maatschappelijk leven verzekerde, stootte deze vrijheid de miljoenenmassa's van schoenmakers, kleermakers, koetsiers en kleine handelaren in de onzekerheid van het proletarisch bestaan. Ook in de Joodse nederzettingen van het Tsaristische Rusland voltrok zich de heldere scheiding in klassen van de burgerlijke maatschappij. De toppen van deze maatschappij konden als kooplieden van de eerste rang of met behulp van een doopbrief in de hoofdsteden van het land gaan wonen. In de steden van Wit-Rusland, Congres-Polen en Galicië ontstond een Joods proletariaat in zware concurrentiestrijd met het overschot van de boerenbevolking, dat als ongeschoolde arbeiders naar de industriesteden van deze landen werd afgevoerd. Deze concurrentiestrijd verloor de Joodse proletariër, die afkomstig uit het stedelijk handwerk, een hogere levensstandaard eiste dan het hoegenaamd geen aanspraak makende, van het platteland komende proletariaat der Oost-Europese landen. De moderne textiel fabrieken van het Poolse Manchester, Lodz, bezit van Joodse en niet-Joodse kapitalisten, brachten de nog in patriarchale vormen en met handwerkmethoden werkende kleinbedrijven de nederlaag toe. De vreselijke nood, die crisissen en oorlogen van het kapitalisme ook hier verbreidden, werd door de heersende klasse afgereageerd

in pogroms tegen de Joodse bevolking, die in verschrikking alleen door de massaslachtingen van het Hitler-fascisme worden overtroffen. De Joodse handwerker trok echter naar de Verenigde Staten, en voorzag de miljoenenbevolking der nieuwe wereld van kleding en schoeisel, tot dan na 1914 de ontwikkeling van een eigen, grote industrie de eindstreep trok onder deze ontwikkelingsperiode, in welks verloop de Joodse massa's, uiterlijk zich nog steeds onderscheidend, maar in hun sociale functies volkomen geassimileerd, in het maatschappelijk proces opgenomen werden.

In kleinere omvang trokken ook Joodse kleinburgers uit het Oosten terug naar Midden- en West-Europa. In tamelijk groot getal bleven zij onder andere in Amsterdam, waar zich, in West-Europa een zeer zeldzaam verschijnsel, een Joods proletariaat kon ontwikkelen, dat weliswaar nog steeds deed denken aan zijn kleinburgerlijke herkomst.

In de algemene crisis van het kapitalisme ontstond het eerst in de kapitalistisch zwakste landen de politieke heerschappijvorm van het fascisme. Daarin komt tot uitdrukking de volkomen centralisatie van de kapitalistische beschikkingsmacht in handen van geweldige concerns en van de staat. Tijdens deze ontwikkeling verdwijnt de middenstand. Deze wordt weggedrukt naar de levensonzekerheid van het proletariaat. Het fascisme, geboren uit de critieke situatie van het systeem, kan het verder bestaan, hetzij naast, hetzij tegenover elkaar, van zelfstandige middenstandslagen, niet dulden. Het moet over alle middelen der productie, zoals over alle arbeidskrachten zijn onbeperkte dictatuur uitoefenen. Hierin moeten wij de meest wezenlijke oorzaak der fascistische Jodenvervolging in Midden-Europa zien. De pseudo-wetenschappelijke redenering, de rassentheoretische kwakzalverijen zijn hoogst oppervlakkige en gemakkelijk te weerleggen etiketten voor iets heel anders. Waar het kapitalisme het zwakst is, dreigen hem de grootste gevaren. Deze gevaren dreigen niet alleen van de kant van de arbeidersklasse, zij dreigen van de kant van alle bezitlozen. En niets is gemakkelijker, dan de haat en de doodsangst voor eigen ondergang af te leiden naar een groep, wiens uiterlijk nog te herkennen verschillen, de argwaan van „nationalistisch opgevoede" massa's opwekken. Dat deze vernietigingsveldtocht zich niet meer in de vormen van de godsdienstvervolging voltrekt, maar zich van de rassentheorie bedient, spreekt vanzelf in een tijd, die zijn uitdrukking vindt niet meer in de kerk, maar in het technische laboratorium, niet meer in de catechismus, maar in het natuurwetenschappelijk leerboek. In geen enkel geval echter heeft de massa zich spontaan tegen „de" Joden gewend. Het klinkt velen misschien eigenaardig, misschien zelfs ongelooflijk in de oren, als wij beweren, dat in geen enkel geval de massa's zich spontaan tegen de Joodse bevolking hebben gericht. En toch is dit zo. Ook in Duitsland waren de z.g. massa-acties tegen de Joden, propagandistisch voorbereide en door speciaal opgeleide com-

mandotroepen bedreven excessen. Een bijzonder typisch voorbeeld hiervan was de z.g. spontane uitbarsting der volkswoede in November 1938. Door talloze getuigen kon worden vastgesteld, dat in alle gevallen de eerste aanval op de Joodse bevolking uitgevoerd werd door uit andere streken aangevoerde groepen S.A.-mannen. Zo traden in Berlijn Sudetenduitse formaties der S.A. op. Juist is, dat in het verloop der actie lompen-proletariërs deelnamen aan plunderingen, terwijl de overgrote meerderheid der bevolking met weerzin, zij het werkeloos toezag.

Als dit voor Duitsland, het nu klassiek geworden land der vervolging en uitroeiing der Joden, geldt, kan hetzelfde worden vastgesteld voor andere, in 't bijzonder voor de door Duitsland bezette landen, waarin dezelfde beweging zich voltrok. Ook in Nederland heeft de massa der bevolking niet meegedaan aan de gewelddadigheden tegenover de Joden. En, we moeten zelfs constateren, dat de aanleiding voor de eerste grote verzetsbeweging in Nederland, de staking in Februari 1941, de Amsterdamse Jodenvervolgingen waren.

Maar door dit alles vast te stellen, krijgen wij geen volledig beeld der massa-reactie. Het is namelijk een feit, dat in het verloop van de in scène gezette acties en vooral na afloop dezer acties, ook in de bevolkingslagen, die een uitgesproken afschuw tegen het antisemitisme hadden, — zoals vooral de industriearbeiders — zich als een soort massa-psychose een merkwaardige houding tegenover de Joden verbreidt, die door het woord afkeer overdreven wordt aangeduid, maar die een onloochenbaar antipathiek karakter draagt. Zo hebben wij gedurende de Duitse bezetting in Nederland, ondanks de algemene anti-Duitse houding, een groeiend antisemitisme kunnen vaststellen, dat niet alleen te verklaren is uit het toenemen van het aantal nationaal-socialistisch ingestelde personen. Naast elkaar stonden de solidariteit met de vervolgte Joden en gelijktijdig, en niet zelden bij dezelfde personen, een groeiende antipathie. Deze groeiende antipathie is voor een deel waarschijnlijk te verklaren uit de voortdurende propaganda. Maar niet volledig, niet in de eerste plaats. Ook het feit, dat na het einde van de oorlog bij een niet onaanzienlijk aantal zgn. goede patriotten de afkeer tegen het teruggeven van in bewaring genomen Joodse bezittingen zich laat zien als antisemitische overtuiging, verklaart de gegroeide antipathie tegen de kleine rest van Joden, die de massa-slachtingen heeft overleefd, niet of niet voldoende. Het motief voor de antipathie is slechts te benaderen, even zeker als het aanwezig zijn daarvan niet met volledige zekerheid kan worden geconstateerd. Want de meesten, die uit de oorlog zijn gekomen als „gematigde” aanhangers van het antisemitisme, beginnen hun verhandeling over dit thema met de woorden: „Ik ben natuurlijk geen antisemiet, maar.....” Wij geloven het motief het meest te benaderen, als wij vaststellen, dat overlevenden van grote catastrophes, die eigenlijk, en niet ten

onrechte, een zekere verantwoordelijkheid voor de offers der catastrofe voelen, dus een zeker schuldgevoel met zich mee dragen, de gedachte aan die offers proberen terug te dringen. Dat lukt niet altijd. Wanneer men bijvoorbeeld door de straten van de oude Jodenwijk in Amsterdam loopt, dan kan men slecht vergeten, dat in deze stad meer dan 100.000 mensen tot dwangarbeid en meestal een zekere dood werden weggeslept, zonder dat een aanzienlijk deel der bevolking zich daartegen heeft verzet. Menig ambtenaar, die aan de registratie van de Joden, met als doel hun terechtstelling, heeft meegewerkt, voelt zich bij het aanzien der ruines van de oude Jodenwijk op pijnlijke wijze aan zijn „goed-vaderlands” gedrag gedurende de bezettingstijd herinnerd. Allen, die huisraad uit Joodse woningen, wier bewoners door de groene politie waren weggehaald, ter vervolmaking van hun eigen inrichting hebben „weggeorganiseerd”, proberen hun slecht geweten te overstemmen niet door een gespeelde, maar door een als reactie op dat slechte geweten verklaarbare vijandigheid tegenover de slachtoffers van dit onmenselijk systeem. Het antisemitisme in de verschillende landen en onder verschillende sociale verhoudingen is éénzelfde naam voor vaak op zeer verschillende wijze ontstane reacties. Het object van deze gezindheid vormen de Joden, wier historische rol als zondebok eveneens het gemeenschappelijke in al deze verschijnselen is. Belangrijker echter voor onze beschouwing is het feit, dat hier in het raam der algemene maatschappelijke ontwikkelingen spanningen ontstaan, die ondanks de eensluidende naam, in 't geheel niet een over de wereld verbreid uniform verschijnsel vormen. De antisemitische bewegingen in Nederland, waarmee wij ons iets nauwkeuriger bezig hielden, hebben als onmiddellijke aanleiding gebeurtenissen, die voor de antisemitische neigingen in de Angelsaksische landen van iedere betekenis ontbloomt zijn.

Al deze conflicten en tragediën hebben één ding gemeen. Eén feit beheerst ook dit hoofdstuk van de menselijke geschiedenis: het moment van het gebruiken van geweld en van de onderdrukking als een gevolg van de onoplosbaarheid van het sociale probleem, van de niet te overbruggen tegenstellingen tussen kapitaal en arbeid in het raam en met de middelen van het kapitalistische systeem. De uiterlijk nog zichtbare verschillen tussen Joden en niet-Joden hebben eigenlijk als oorzaak voor het bestaan van een Jodenvraagstuk geen betekenis. De historische weg der Joden, hun bijzondere functies in het maatschappelijk leven en hun eeuwenlange afzondering geven een voldoende verklaring voor de hardnekkigheid, waarmee deze uiterlijke verschillen, hoewel in steeds zwakkere mate, zich handhaven. De Joodse tragedie in Europa is echter geen Joodse tragedie maar de tragedie der gehele maatschappij, ze is het gevolg van een maatschappelijk systeem, dat wanhopig is, dat altijd weer tot vernietiging leidt. Zeven millioen Joodse doden komen op het schuldconto van het imperialisme. Ondanks dit afschuwelijk getal, is dit geen Joods

probleem, maar één der barbaarse consequenties van het heersende systeem.

De ondergang van het Europese Jodendom door fascisme en oorlog zal in Joodse zowel als niet-Joodse kringen de neiging versterken, het zgn. Joodse probleem door de oprichting van een Joodse staat in Palestina op te lossen. Duizenden jonge Joden zullen in gerechtvaardigde afschuw, die ze voor het lot van hun ouders en kameraden gevoelen, op de poort van deze nieuwe Joodse gemeenschap in Palestina kloppen, om eindelijk rust te vinden en vooral om eindelijk in een land te wonen, waarin zij naast plichten ook rechten hebben, en waarin zij geloven bescherming te genieten. En zij zullen moeten ontdekken, dat ook daar, waar zij geloven een tehuis te hebben, de bezitloze zonder recht is, onverschillig of de bezitter een Jood of een niet-Jood is. Wat zij voelen als Jodenvraagstuk houdt voor de grenzen van Palestina niet halt. Het is slechts één der verschijningsvormen van het grote algemene probleem van het bezit van de macht, de macht over de productiemiddelen.

Voor de revolutionaire arbeidersbeweging bestaat er geen Jodenvraagstuk, zomin als er een vrede kan zijn met één of andere opvatting over een politiek, die uit de uiterlijke verschillen der mensensassen een wereldbeschouwing tracht te maken.

Een Bedrijfsbezetting.

De nieuwe aanloop

De bezittende klasse tracht nu overal haar oude machtspositie nieuw te vestigen om de oorlogslasten en de kosten van de opbouw op de arbeidersklasse der wereld te verhalen. En daarbij is het voor de bezittende klasse noodzakelijk, met straffe hand over de arbeiders te regeren. De na-oorlogse tijd zal daarom de tijd zijn van nieuwe oriëntering der arbeiders, van het toepassen van nieuwe strijdvormen en nieuwe stakingstechniek, nieuwe organisatorische beginselen.

Natuurlijk betekent dit niet, dat de oude opvattingen, de oude organisatievormen en de oude stakingstechniek verdwenen zullen zijn. Integendeel: het nieuwe ontstaat in strijd met het oude. Het nieuwe kan alleen door het herhaalde fiasko van het oude ontstaan. Eén van de nieuwe dingen, die we te zien krijgen, is het wapen van de bedrijfsbezettingen bij stakingen. Geheel nieuw is het wel is waar niet, want in de achter ons liggende tijd werd er door de arbeiders reeds op grote schaal gebruik van gemaakt. Dit was ten eerste in de revolutionaire tijden, waar het ging om de bedrijven onder arbeidersbeheer te brengen, zoals in Rusland in 1917, in Hongarije 1918, hier en daar in Duitsland in 1919, in Asturië en Katalonië (Spanje) 1936. Maar na die tijd werd dit strijdmiddel steeds meer toegepast voor de doodgewone strijd om de arbeidsvoorwaarden, waar dus van een revolutie absoluut geen sprake was. En hier vond het juist zijn toepassing op zeer grote schaal.

Feitelijk gaven de Poolse mijnwerkers en textielarbeiders het voorbeeld in 1931 en in de daarop volgende jaren pasten vooral de mijnwerkers de bedrijfsbezetting op steeds uitgebreider schaal toe, om hun lonen en arbeidstijd te verbeteren. Ze kozen dit middel, omdat ze wel verplicht waren hun strijd zonder hun vakbonden aan te gaan, want deze stonden, zoals gewoonlijk, aan de kant van de werknemers. In de mijn waren en bleven ze nu bijeen, niet alleen als afweer tegen onderkruipers en tegen de politieterror, maar door de praktijk leerde men het bedrijf ook als organisatiecentrum waarden, van waaruit de beweging kon worden geleid. In Duitsland kwam het na de grote klassebewegingen van 1918—'23 slechts één keer tot zulk een bezetting, namelijk bij de autofabrieken „Opel” in 1931. Van Polen ging de nieuwe taktiek echter naar de mijnwerkers van Pecs (Hongarije), naar de spoorwegwerkplaatsen in Roemenië, de metaalbedrijven van Madrid, de mijnwerkers van België (1934).

Na dien vallen de grote slagen: de geweldige bedrijfsbezetting in Frankrijk in 1936 en 1938 en in Amerika in 1936-'37.

Het is dus inderdaad enigszins overdreven, als het een geheel nieuw stakingsmiddel wordt genoemd. Maar toch is het nog slechts een zwak begin van wat we op dit gebied te zien zullen krijgen. De zwakke pogingen van de Poolse mijnwerkers zwollen in de loop van 1931 tot 1938 tot een meer en meer gebruikelijke methode en het is niet in te zien, waarom deze duidelijke ontwikkeling hier plotseling halt zou maken. Een nieuwe ontwikkeling is ingezet en die neemt nu verder zijn loop. Trouwens: een nader onderzoek naar de voorwaarden van de komende strijd toont duidelijk, dat bij stakingen in de toekomst de bedrijven *als regel* bezet moeten worden, terwijl het in slechts enkele gevallen misschien beter is, het niet te doen. We moeten deze kwestie hier echter laten rusten.

Het is zonder meer duidelijk, dat het voor ons als arbeiders van groot belang is, het verloop van die bedrijfsbezettingen nauwkeurig te volgen. Het is toch altijd nog een nieuw pogen in onze bevrijdingsstrijd en moeten we uit deze bewegingen onze lering trekken. We moeten zien, wat deugdelijk, bruikbaar en wat verkeerd en ontoereikend was. We moeten in deze bewegingen de houding van de ondernemers, van de staat, van de vakverenigingen en van de partijen goed in het oog vatten, om de vrienden van de vijanden te onderkennen. Daaruit moeten we onze krachten putten, om het een volgende keer weer beter te doen dan een voorafgaande.

Bij dit onderzoek is de houding van arbeidersorganisaties, zoals de parlementair politieke partijen en de vakverenigingen, voor ons veel belangrijker dan de houding van de openlijke vijanden, zoals de ondernemers en de staat. De vakverenigingen en de parlementair politieke arbeiderspartijen zijn de vertegenwoordigers van de oude methoden en oude opvattingen en al deze oude boel is natuurlijk ook bij de grote massa der arbeiders nog dik aanwezig. Maar bij een uitgebroken staking der massa's breken deze dat oude juist stuk, zonder dat de resten echter verdwenen zijn. En langs deze overblijvende resten trachten de oude arbeidersorganisaties de massa's dan weer in hun greep te krijgen. Wat hun tot nu toe steeds heel aardig is gelukt.

De komende tijd zal dus vol strijdrumoer zijn, waarin de bedrijfsbezettingen zeker een rol spelen. Daarom kan het van belang zijn, nu nog eens een bedrijfsbezetting onder het oog te zien, die reeds lang achter ons ligt, namelijk de grote bedrijfsbezetting van 1920 in Italië.

De Italiaanse bedrijfsbezetting in 1920

Ter herinnering zij het verloop dier beweging hier allereerst in korte trekken weergegeven. In 1918 kwam Italië als z.g. overwinnaar uit

de 1e wereldoorlog te voorschijn. Maar de arbeidersmassa's beleefden er weinig plezier van, want duizenden kwamen zonder werk, doordat vele bedrijven gesloten werden bij gebrek aan lonend werk, terwijl de prijzen der levensmiddelen voortdurend stegen. Dit is één van de oorzaken, waardoor een grote gisting onder de arbeiders en boeren heerste en de stakingen het eerste jaar niet van de lucht waren. Eén van de langdurigste was die van half Juni 1919, die ruim 30.000 arbeiders omvatte. Deze staking werd onder grote honger-offers door de arbeiders gevoerd, want ze duurde meer dan twee maanden, n.l. tot 30 September. Maar toen was de overwinning dan ook bevochten, want de lonen werden met 50 tot 100 % verhoogd. In deze beweging kwam het hier en daar tot bedrijfsbezettingen, n.l. in Turijn, Napels en Ligurië.

Dit wil echter geenszins zeggen, dat daarmee de rust in de arbeiderswereld tot stand gekomen was. In Januari 1920 staakten spoor en post; in Februari bedrijfsbezettingen in Turijn; in Maart straatgevechten in Milaan; in April straatgevechten in Turijn en Syracuse. Daarnaast lopen dan nog vele stakingen, waarbij de arbeiders wapenen uit de wapenmagazijnen halen en het leger in verschillende plaatsen (Ancona) aan het muiten slaat. Zo is dus het hele land in gisting, wat dan zijn hoogtepunt bereikt in de grote bedrijfsbezettingen over heel Italië van 30 Aug. tot eind September.

Deze bedrijfsbezetting was geen staking. Integendeel. Bij de onderhandelingen over de arbeidsvoorwaarden toonden de ondernemers zich onbuigzaam, doordat ze verklaarden, dat de bedrijven geen zwaardere lasten konden dragen. Wel gaven de fabrikanten toe, dat de prijzen voortdurend stegen, maar daar konden zij toch niets aan doen. Hierop verklaarden de vakverenigingen, dat de Italiaanse fabrikanten dus klaarblijkelijk niet in staat waren, om onder hun beheer in de behoeften van de bevolking te voorzien en dat de arbeiders het bedrijfsleven dus in eigen beheer zouden moeten nemen. Zo werd 30 Aug. dan de bezetting afgekondigd, niet om te staken, maar juist om er onder eigen leiding en beheer te werken. Deze bezetting was daarom volgens de mening der arbeidersmassa's de inleiding tot de sociale revolutie, die de bezittende klasse ont-eigenen zou. Maar voor de vakverenigingsleiders en de sociaal-democratische partij was het slechts een zet op het politieke schaakbord, om de macht over de massa's niet te verliezen. Zij dachten aan geen sociale revolutie en werkten zich in het zweet, om een werkelijke revolutie te voorkomen, door schijnbaar met de opstandige massa's mee te gaan. Zodoende bleven ze in de mogelijkheid de massa's te leiden en de hele beweging in een doodlopend slop te voeren.

De Italiaanse bourgeoisie was in die tijd zo gelukkig een oude, geraffineerde diplomaat te bezitten, die reeds vijf maal aan het hoofd

van een ministerie had gestaan, de 78-jarige Giolitti. Hij werd ook nu als hoofd der regering geroepen. En hij gaf terstond order, dat nergens tegen de bedrijfsbezetting mocht worden opgetreden, ja, hij liet zelfs een politieafdeling, die dit toch gedaan had, bestraffen. De hele politiemacht en militaire macht werden teruggetrokken en de handhaving van de orde werd aan de bewapende arbeiders overgelaten, wat deze dan ook verzorgden.

Schijnbaar speelde de heer Giolitti hoog spel. Maar slechts schijnbaar. Want als oude, politieke rot kende hij zijn Pappenheimers. Hij kende de arbeidersleiders sinds jaren en wist, dat zij geen sociale revolutie wilden. Zolang de „beproefde leiders” nog gehoor vonden, dreigde er geen werkelijk gevaar. En Giolitti had goed gezien. Na korter of langer tijd moest de beweging op een dood punt komen en dan was de tijd gekomen, om de hele beweging door een nieuwe overeenkomst met de ondernemers af te sluiten. En die tijd kwam natuurlijk. Toen na enige tijd de grondstoffen uitgeput waren, toen zich overal moeilijkheden met de uitbetaling der lonen voordeden, verklaarden de vakverenigingsleiders, dat het geen politiek, maar een zuiver economisch konflikt was, dat door een nieuw kollektief kontrakt uit de wereld te helpen was. Onder de druk der regering kwam nu een nieuwe overeenkomst tot stand, waarbij de bezittende klasse een veer moest laten. De bedrijfsbezetting werd daarmee opgeheven. Hoe zeer het tegen de zin van grote delen der arbeidersklasse was, blijkt hieruit, dat het bevel tot ontruiming niet overal direkt werd opgevolgd en dat verschillende bedrijven na de ontruiming in brand werden gestoken.

De vakverenigingen bliezen hoog van de toren over hun behaalde overwinning. Maar de bourgeoisie begon nu uit een ander vaatje te tappen. Ze organiseerde haar terreurbenden, die overvallen op arbeidersvergaderingen, arbeidersgebouwen en arbeiderskranten organiseerden en ten slotte de hele arbeidersbeweging vernietigde. Het was de zegetocht van het fascisme.

Arbeidersbeweging en arbeidersklasse

Dit is zo in korte trekken het verloop der beweging, die we nu aan een nadere beschouwing moeten onderwerpen. Daartoe vatten we eerst de verhouding van de arbeidersmassa's tot de arbeidersorganisatie in het oog. De arbeidersklasse was in Italië slecht georganiseerd. De moderne vakorganisaties hadden in 1918 slechts 249.000 leden (waaronder een vierde deel landarbeiders). Met de intredende gisting in 1919 zwol deze vakcentrale enorm aan en had eind 1919 reeds 1.159.000 leden en eind 1920, dus direct na de bedrijfsbezetting 1.206.000. Daarnaast stond de katholieke vakcentrale met 1.205.000 leden in Dec. 1920.

We zien hier een verschijnsel, dat we na iedere grote beweging zien optreden: de enorme groei van de vakbeweging in de strijd. We zagen dat verschijnsel ook in Duitsland, waar de vakbeweging gedurende de massabewegingen, die toch goeddeels tegen de vakverenigingen gericht waren, met ettelijke millioenen groeide. Zo ook in de tijd van de Franse bedrijfsbezetting in 1936, waar de vakcentrale in een jaar tijd van 1 tot 5 millioen leden aanzwol. Zo ook in Amerika in 1936-'37. Tegelijk moet hierbij opgemerkt worden, dat de syndikalistische vakbeweging van deze massatoevloed naar de organisaties altijd weinig profiteerde. De millioenen stroomden altijd naar de reformisten, hoewel juist de revolutionaire syndikalisten als gist in de massa werkten.

Het zou zeker de moeite waard zijn, de oorzaken van deze groei voor ieder afzonderlijk geval na te gaan. Dat is echter nu niet aan de orde. Wel moeten we het, in verband met ons onderwerp, voor Italië aangeven. En hier liggen de oorzaken vrij dicht voor de hand. Italië had zeer tegen de zin van de bevolking aan de 1e wereldoorlog deelgenomen. De sociaaldemokratie en de vakbeweging hadden zich er tegen verzet, hoewel ze wel de zorg voor het Rode Kruis op zich namen. Nu nam de industrie in Italië een geweldige vlucht gedurende de oorlog en de bedrijven rezen als paddestoelen uit de grond. Zo ontstond een groot gebrek aan industriearbeiders en een brede stroom van boeren trok nu naar de steden, om als industriearbeiders aan de dienstplicht te ontkomen.

Daardoor bestond de Italiaanse arbeidersklasse nu voor een aanzienlijk deel uit politiek ongeschoolde boeren, voor wie het begrip organisatie wel is waar niet vreemd was, doordat ze wel allerlei boerenkoöperaties kenden, maar die op het gebied van de klassenstrijd tegen het grootkapitaal vreemdelingen waren. Daarnaast was natuurlijk de oude stam van loonarbeiders, maar deze was, zoals we reeds zagen, ook slecht georganiseerd, wat zijn oorzaak o.a. vond in de vóór de oorlog nog slechte ontwikkeling der Italiaanse industrie.

Deze arbeidersmassa's kwamen nu in beweging voor loonverhoging en andere verbeteringen. En ze deden dat „ongedisciplineerd”, dat is zonder hun hoofdbesturen eerst toestemming te vragen. De leden der vakbonden stelden hun leiders eenvoudig telkens voor voldongen feiten, doordat ze in staking gingen. En de ongeorganiseerden, die met de stakingen meededen, traden nu bij massa's tot de vakorganisatie toe, omdat deze volgens hen de aangewezen instantie was voor het behartigen van hun belangen en het afsluiten der bewegingen. De vakorganisaties waren op zulk een plotselinge toevloed echter niet berekend. Het „apparaat” kon deze massa's niet direkt beheersen, vooral waar vele bestuursfuncties door nieuwelingen moesten worden bezet. Het ligt voor de hand, dat de vakbonden

nu in deze gistende verhoudingen allerlei dingen doen, die een nette vakbond verafschuwt. En tegelijk ligt het voor de hand, dat een diepte tegenstelling gaat ontstaan tussen de bezadigde top van het oude apparaat en de onderste lagen van de leden. En ook kunnen we begrijpen, dat de „top” heel wat moet schipperen en schijnbaar met de massa's mee moet gaan, om niet door de nieuwe leden onder de voet gelopen te worden.

De leiding door de vakbeweging

De grote bedrijfsbezetting kwam dus niet plotseling en in een rustige tijd, maar ze vormde het hoogtepunt van een jaar lang telkens overal oploaiende strijd, die door de massa's nu eens met en dan weer zonder de vakverenigingen werd gevoerd. In dat jaar hadden zich reeds de bedrijfsbezettingen voorgedaan, bedrijven waren verwoest, troepen waren aan het muiten. Dit alles voltrok zich in 1919 en in de eerste helft van 1920. Het is nu de vraag, welke houding de sociaaldemokratie en de moderne vakbeweging tegenover deze beweging der arbeidersmassa's innamen. In welke zin trachtten zij er leiding aan te geven? Trachtten zij de massa's vooruit te sturen naar de heerschappij der arbeidersklasse over het maatschappelijk leven? Leidden zij de arbeidersklasse vooruit of achteruit?

Reeds kort na het beëindigen van de oorlog, n.l. op 20 Febr. 1919, sloot de moderne metaalbewerdersbond een kollektief kontrakt met de ondernemers, waarbij de grondlonen werden vastgesteld en de 48-urenwerkweek werd verzekerd. Tevens werd bepaald, dat in alle metaalbedrijven *bedrijfskommissies* door het personeel benoemd zouden worden, die tot taak zouden hebben, op de naleving van het kontrakt te letten. Verdere bevoegdheden, bijv. om zich met misstanden in het bedrijf te bemoeien, hadden ze niet. Tot deze kommissies mochten alleen leden van de moderne metaalbewerdersbond gekozen worden, omdat deze nu eenmaal de kontraktant was.

Voor een land, dat aan de vooravond van een scherpe revolutionaire ontwikkeling stond, was dit wel een heel mager resultaat. En het ontbrak dan ook niet aan oppositie tegen het afgesloten kontrakt. Van de zijde der leden werd aangedrongen op de vaststelling van een vacantieregeling en het ontvangen van een schadevergoeding bij ontslag. Dus ook nog heel tamme eisen. Maar vanuit Turijn kwam een beweging op, vooral gedragen door de anarchistische arbeiders, die in Italië naar verhouding vrij sterk waren, om de bestaande bedrijfskommissies te veranderen in *kommissies van beheer over de bedrijven*. En deze kommissies zouden dan uit het gehele personeel gekozen moeten worden. De moderne vakbond heeft zich met hand en tand tegen deze eis verzet en zelfs op 24 April 1920, dus na het jaar van heftige strijd, tekende de bond een akkoord met de onder-

nemers, waarbij de controlekommissies uitdrukkelijk in hun oude vorm gehandhaafd bleven. Voor zover het aan de vakbeweging lag, zouden de arbeiders zich niet met het beheer van het maatschappelijk leven bemoeien. De ondernemers wisten trouwens wel, dat hun van de kant der vakbonden geen wezenlijke gevaren dreigden. Bij de langdurige staking van half Juni tot eind Sept. '19, toen de arbeiders gedurende 2½ maand uitgehongerd werden, brachten vele ondernemers de sleutels van de fabriekspoorten bij de vakverenigingsburo's, waarna de vakbonden een wacht ter bewaking van de poorten plaatsten.

Maar weldra kwam de tijd, dat de leiders van de sociaaldemokratische partij en van de vakbonden een ander geluid deden horen. Ze werden plotseling vreselijk revolutionair. Ten minste, dat leek zo, als men op hun woorden afging. Dat kwam, doordat de massa's opdrongen en doordat een paar voor hen gevaarlijke tegenstanders op het politieke toneel verschenen. Eén van deze tegenstanders was Mussolini, die de massa's aan zijn zijde probeerde te krijgen. Hij was toen geenszins afkerig van bedrijfsbezettingen en de eerste bezetting kwam dan ook onder de propaganda en de leiding der fascistischen tot stand. In Maart 1919 maakten de arbeiders van de firma Franchi en Gregorini in Dalmatië een voorstel tot loonsverhoging bij de direktie aanhangig. De direktie weigerde echter het in bespreking te nemen. Op voorstel van enige fascistische agitators besloten de arbeiders toen het bedrijf te bezetten, wat dan ook inderdaad gebeurde onder leiding van den fascist Nosengro. Het zou een middel zijn, om de direktie tot onderhandelen te dwingen. Op 20 Maart sprak Mussolini deze stakers aldus toe:

„Om uw onmiddellijke belangen te behartigen, zoudt ge de „staking volgens oude methode hebben kunnen voeren, de negatieve, destruktieve staking. Denkende aan de belangen van „het volk, hebt ge echter de scheppende staking gebruikt, die „de produktie niet onderbreekt..... Zij die de noodzakelijke „vernieuwingen ontkennen, zijn naïeven of dwazen.....”

Ook in zijn krant de *Popolo d'Italia* ging hij vreselijk tegen de staat en tegen de ondernemers te keer en had het verbazend druk met de „vrijheid”. Zo schreef hij in zijn blad van 8 April 1919:

„Weg met de staat in al zijn vormen en al zijn instellingen, de „staat van gisteren, van heden en van morgen, de staat van de „bourgeoisie of de socialistische staat.”

En de andere tegenstander van de z.g. socialistische arbeidersbeweging was Rusland. In Italië bestond toen nog geen aparte kommunistische partij, maar in de sociaal-demokratische partij was een linkse en een rechtse stroming, waarbij de linkse uit aanhangers

van Moskou bestond. Moskou had nu als revolutionnaire richtlijn gegeven, dat de vakbonden en de sociaal-demokratische partij behouden moesten blijven, maar dat men de rechtse elementen er uit moest gooien. Achteraf is gebleken, dat de resultaten precies andersom waren. Op 18 Januari 1921, dus na de bedrijfsbezetting, werden de linksen uit de partij gezet, die daarop wel een zelfstandige C.P. moesten oprichten.

Maar aanvankelijk was het voor de rechtse partij- en vakbondleiders wel oppassen, gezien de stemming in het hele land. Het gevaar voor uitsluiting was toen zeker niet denkbeeldig. En dus gingen ze nu een wedstrijd aan in het houden van revolutionnaire redevoeringen en het gebruiken van allerlei radikale termen. Hun staatsmanswijsheid was nu slechts, om ondanks revolutionnaire frases toch een rechtse politiek te voeren. Hoe ze dat deden, zullen we nog zien.

Op 17 Aug. 1920 had de moderne metaalbewerdersbond besloten tot obstructie over te gaan. Of, zoals het ook wel genoemd werd, de staking met gekruiste armen. Dat betekende, dat vooral langzaam gewerkt moest worden, terwijl niemand enig werk mocht verrichten, dat niet tot z'n eigenlijke taak behoorde. Tevens werden allerlei oude reglementen en bepalingen van de direkties, waarvan niemand het bestaan maar kende, opgegraven en toegepast. Toen gebeurde, wat te verwachten was: de hele boel liep in 't honderd, terwijl toch iedereen z'n „plicht" deed. In deze aktie sprak de vroeger zeer gematigde heer Buozzi van de metaalbewerders zijn volgelingen toe op een wijze, die duidelijk de zweep van Moskou deed gevoelen. Hij zei:

„De arbeiders moeten met alle middelen, zelfs door de poorten „open te breken, hun bedrijven binnendringen en voor eigen „rekening werken. Als een direktie enige werklieden ontslaat, „moeten de kameraden alle middelen aanwenden, dat de ontslagenen toch iedere dag bij hen kunnen komen”.

Dat klonk wel heel revolutionnair en een politiek onnozel mens zou natuurlijk denken, dat de bezitters met onteigening bedreigd werden. En wel volgde kort hierna, op 29 Aug., het bevel, de bedrijven in de metaalindustrie te bezetten, maar met een dreiging tot onteigening had dat niets te maken. Het bevel tot bedrijfsbezetting werd met grote kracht doorgevoerd en sloeg zelfs over heel Italië heen, veel verder dan bedoeld was. Toen sloeg de ondernemers de schrik om het hart en waarschijnlijk voelden ook de leiders zich alles behalve op hun gemak. Terwijl de heer Buozzi op de vergadering van 19 Aug. de indruk gevestigd had, dat het om de onteigening der bezitters ging, gaf de moderne bond nu op 3 Sept. een manifest uit, om dit misverstand uit de weg te ruimen. In dit manifest protesteren

de leiders er tegen, dat de ondernemers hen beschuldigen van een revolutie te willen ontketenen. In dit manifest stond:

„Indien ze (de ondernemers) aanvaardbare voorstellen deden „en we deze zouden afwijzen, dan alleen zouden ze reden hebben te beweren, dat de moderne vakbond strijdt met verborgen wapenen voor doeleinden, waarvoor men niet openlijk „kan uitkomen.”

Verder stond in het manifest, dat men oog had voor de moeilijkheden der ondernemers en daarom stelde de bond een controle op de industrie voor. Met andere woorden: We wachten er slechts op, om de strijd te kunnen afbreken. Doe wat water in je wijn, dan ben je en blijf je de baas.

Deze weg terug, reeds bij het begin der beweging ingeslagen, werd nog eens nadrukkelijk onderstreept door het kongres van de vakcentrale en van de sociaal-demokratische partij, dat op 9 en 10 Sept. '20 te Milaan werd gehouden. Er werd aangenomen:

„Doel van de strijd is de erkenning van het beginsel der vakverenigingskontrolle over de bedrijven, om door deze maatregel de deur te openen voor grotere overwinningen, die zonder twijfel moeten voeren tot kollektief beheer en socialisatie. „om aldus op organische wijze het vraagstuk der produktie „op te lossen. De vakverenigingskontrolle zal de arbeidersklasse „de mogelijkheid geven, zich technisch voor te bereiden en de „autoriteit der ondernemers, die begint af te nemen, te vervangen door zijn eigen autoriteit in samenwerking met de „technische en intellektuele krachten (die hun samenwerking „aan zulk groot beschavingswerk niet kunnen weigeren).”

De heer Prouteau, waaraan we de gegevens voor dit overzicht ontleenen merkt hierbijop: „De socialisatie der bedrijven werd nog slechts als een verwijderd doel gezien, terwijl de ondernemers een onmiddellijke onteigening gevreesd hadden”.

Feitelijk was hiermee de beweging ten einde. Het ging nog slechts om de formele afsluiting van een nieuw kontrakt. De moeilijkheden, die zich bij produktie onder arbeidersbeheer voordeden en waarop hierboven reeds gewezen is, hadden ook de massa's aan het wankele gebracht, doordat ze geen uitweg zagen. Hier moest een beslissing vallen van óf verder vooruit, door alle funkties in het sociale leven aan zich te trekken, óf afsluiten in een compromis. De arbeiders waren er nog niet aan toe, zelf hun leven te vormen, doordat ze meenden, dat hun oude vakorganisaties dit leven zouden moeten beheren, of daarin een leidende rol spelen. Zodoende bleef alleen het kompromis over, dat met een aanzienlijke meerderheid door de leden van de vakbond werd toegestemd.

In het volgend nummer zullen we aan dit onderwerp nog een artikel wijden.

Nederland-Indonesië

Onder de druk van de revolutionaire bewegingen in Europa en Azië aan het eind van de vorige wereldoorlog, werden door de Nederlands-Indische regering verschillende hervormingen voorgesteld, die bekend staan onder de veelzeggende naam van „November-beloften”. Zoals de latere praktijk echter leerde, ging de exploitatie-politiek van de ondernemersklasse en de politieke onderdrukking van de regering op de oude voet door, ondanks de veranderingen die aangebracht waren in de grondwet van 1922 en de Indische staatsregeling van 1925.

De redevoering gehouden door de koningin in 1942, bracht bij de verschillende Indonesische stromingen hier te lande nieuwe hoop. En de minister van Overzeese Gebieden versterkte deze in zijn radio-rede van 17 Juli j.l. met de woorden, dat

„zowel onze vorstin als onze regering als ons volk alleen „bereid zijn om Nederlands bloed te doen vloeien voor een „zelfstandig Indonesië en niet tot herstel van een koloniale „overheersing.”

Indien wij sceptisch staan tegenover de verwerkelijking van deze beloften dan komt dit niet alleen door de negatieve ervaringen, die wij hebben opgedaan met uitspraken, die de Nederlandse regering ten aanzien van het koloniale bestuur heeft geuit. Onze terughoudendheid wordt echter ingegeven door het feit, dat de regering haar nu gedane beloften niet zal kunnen vervullen.

Wij behoeven daarvoor slechts een vluchtige blik te slaan op de nationale positie, waarin het Nederlands kapitaal verkeert. De internationale betekenis van Indonesia voor de grote wereldmachten zullen we hier slechts terloops behandelen.

Zoals bekend, werd in het voor-oorlogs Nederland jaarlijks meer ingevoerd dan uitgevoerd. De betaling van dit invoersaldo werd voor een belangrijk deel mogelijk gemaakt door het bezit der koloniën. Nederlands-Indië was weliswaar een belangrijk land voor de invoer van grondstoffen en levensmiddelen naar Nederland, maar belangrijker was Indonesië voor de uitvoer naar derde, niet Nederlandse landen. Daardoor kreeg Nederland belangrijke vorderingen op het buitenland en voor deze deviezen, voor deze vorderingen kon het op de gehele wereld terecht om goederen te kopen of kon het daarvoor een deel van zijn invoersaldo betalen. Daarbij komt, dat de handel en scheepvaart betrokken bij de uitvoer dezer goederen voor het merendeel door Nederlandse ondernemingen werd uitgeoefend en de winsten, die deze bedrijfstakken voortbrachten,

vloeiden afgezien van de investering in Nederlands-Indië zelf, voor het belangrijkste deel naar Nederland af. De grote hoeveelheden geldkapitaal, die daarbij vrijkwamen droegen ertoe bij, Nederland en in het bijzonder Amsterdam tot een belangrijk financieel centrum te maken. Dit was natuurlijk zelf weer uitgangspunt voor allerlei belangrijke handelstransacties, doordat deze kapitalen belegd in andere landen, weer nieuwe winsten naar Nederland deden stromen. Maar uit Nederlands-Indië kwamen ook de geweldige winsten uit de grote ondernemingen, zoals rubber, olie, tin, thee, koffie, suiker, enz. Volgens berekeningen waren in Nederlands-Indië vóór den oorlog ongeveer 4 miljard gulden belegd, die jaarlijks (vóór 1929) ongeveer 400 miljoen gulden winst opleverden. Hiervan werd een belangrijk deel naar Nederland overgemaakt. De betekenis van Indonesië voor Nederland komt o.a. ook hierin tot uitdrukking, dat het belegde kapitaal in Indië gelijk is aan ongeveer 23% van het Nederlands volksvermogen.

Toch is de belangrijkheid van Nederlands-Indië voor het Nederlands kapitaal nog niet voldoende getekend met grote winsten, die de Indonesische bevolking opbrengt. Deze worden nog vermeerderd met de winsten opgebracht door 44000 arbeiders, die werkzaam zijn in Nederlandse havens of neven-bedrijven, door 27000 arbeiders op Nederlandse scheepswerven en door 36000 arbeiders in de Nederlandse textiel-industrie. Al deze bedrijven en we noemen nog lang niet alle op, kunnen alleen bestaan doordat ze op directe of meer indirecte wijze met Nederlands-Indië zijn verbonden.

Het was nodig, deze feiten nog eens in herinnering te brengen, want alleen op deze grondslag is het mogelijk een blik te slaan op de toekomstige economische en politieke status van Nederlands-Indië. Het Nederlands invoersaldo, dat zoals reeds boven uiteengezet, voor een belangrijk gedeelte betaald werd uit de Indische „baten”, werd ook nog vereffend uit de transitio-handel tussen Duitsland en Nederland. De inkomsten hieruit vormden een deel van de betalingen, die Nederland doen moest voor de inkoop van grondstoffen en halfabrikaten en eindproducten uit Duitsland. Doordat de geallieerden de meeste industriële installaties uit Duitsland weghalen, zal de Nederlandse industrie voor haar inkoop van grondstoffen en fabrieken op andere landen zijn aangewezen. De inkomsten uit de transitio-handel en uit de nijverheid, die daarmee verbonden was, valt nu echter weg. In dit verlies zal de Nederlandse bourgeoisie op één of andere wijze moeten worden voorzien en juist nu, doordat het toekomstig invoersaldo veel groter zal zijn, dan ooit voorheen, daar de vernielingen in Nederland vrij groot zijn.

De crisis waarin het Nederlandse kapitaal verkeert, wordt nog duidelijker, als we bedenken, dat de uitvoer van landbouw- en veeteelt-producten op grote moeilijkheden zal stuiten. Het zal n.l. de vraag

zijn, of Engeland, dat vóór de oorlog ongeveer 40 % van de Nederlandse levensmiddelen-productie afnam, dit in de toekomst ook zal doen. Reeds in de vorige wereldoorlog betrok Engeland steeds meer levensmiddelen van haar, op landbouw en veeteeltgebied modern uitgeruste dominions en deze tendens heeft zich in Engeland, juist door de Duitse bezetting van Nederland, nog veel meer versterkt. Door de vermindering van deze bronnen van inkomsten zal dus de betalingsbalans van Nederland nog ongunstiger worden.

We kunnen ons binnen deze beperkte ruimte, niet een bredere analyse van het Nederlands bedrijfsleven veroorloven. Maar uit dit beperkt aantal gegevens blijkt al reeds duidelijk, dat verschillende bronnen van inkomsten, waaruit vroeger het Nederlands invoersaldo werd betaald en dat dus naar onze mening de eerste jaren zeker zal stijgen, volkomen of bijna volkomen zullen wegvallen. In deze verliezen zal de Nederlandse bourgeoisie op één of andere wijze moeten voorzien. En de enige weg, die overblijft, kan niet anders zijn, dan een verdere industrialisatie van Indonesië en een verdere intensivering van de arbeid. Dat wil dus zeggen, dat in Indië de uitbuitingsgraad zeer sterk zal stijgen — hetgeen door bijzonder lage lonen in de hand wordt gewerkt — en dat de Indonesische volksmassa's méér nog, dan aan het eind van de vorige wereldoorlog het kind van de rekening zullen worden. Dat is het

algemene perspectief voor de Indonesische bevolking. Ofschoon de industrialisatie van Indië allerlei aspecten biedt, die zeker de moeite waard zijn te behandelen (en zeker de politieke), zullen we ons hier met nog slechts één kwestie bezig houden.

Zoals we reeds in de pers verschillende malen hebben kunnen lezen, zal de Nederlands-Indische regering een zeer belangrijke taak hebben bij de toekomstige opbouw van Indonesia. Nu dateert dit ingrijpen van de staat op het Indisch bedrijfsleven niet van heden. Reeds vóór den oorlog moest de Nederlands-Indische regering er toe overgaan, teneinde de grote ondernemingen voor een bankroet te vrijwaren, in te grijpen op het gebied van de binnen- en buitenlandse handel, alsmede op het gebied der productie-grootte door middel van productie-quota. Om het prijspeil te handhaven hielp de regering mee aan het tot stand komen van internationale kartels en trad zij dwingend op bij de vorming van kartels, die een monopolie-karakter hadden, zoals bij kapok en kinabast. Hieruit blijkt, dat de Indische ondernemersklasse gewend was aan een productie onder leiding van de staat. Uit de besprekingen die tussen de ondernemersklasse en de regering vóór deze oorlog werden gevoerd, blijkt hoe nauw de betrekkingen tussen de Indische regering en de ondernemersklasse waren. Dit zien we trouwens ook hieruit, dat van de 4 milliard gulden, die in Nederlands-Indië waren belegd, ongeveer 1 milliard was belegd in Nederlands-Indische leningen, hetgeen ongeveer 80% van de staatsschuld uitmaakte.

Het staatsingrijpen, zoals dat vóór 1939 in Nederlands-Indië reeds tot gewoonte werd, zal nu nog veel sterker worden. Niet alleen omdat de private ondernemers de geweldige aankopen voor de opbouw niet zelf kunnen opbrengen. Ook kunnen we de reden niet alleen zoeken in het feit, dat voor de opbouw zulk een grondige coördineerende arbeid moet worden verricht, dat de techniek van de opbouw zelf reeds 't politiek ingrijpen van de staat vereist. Hoe juist dit alles ook moge zijn, men zou daarbij dit zeer belangrijke feit uit het oog verliezen, dat het Nederlands kapitaal nu meer dan ooit tevoren genoodzaakt wordt, de winsten die in het Indisch bedrijfsleven worden gemaakt, onder haar eigen controle te brengen, ten einde haar eigen kapitaal-invoer mogelijk te maken. En dit moet bij voortdoring plaats vinden. Want de Nederlandse kapitaal-invoer gaat op de grondslag van het crediet en daarop moeten de renten worden betaald. Om zekerheid te hebben, dat aan de verplichtingen worden voldaan, verplichtingen waarvoor zowel de Nederlandse als de Nederlands-Indische regering garant moet staan (want ook de laatste heeft in het buitenland zeer grote bestellingen gedaan) vereist dit niet alleen organisatie van de productie in Nederlands-Indië zelf, maar tegelijk het afstemmen van de productie in Nederland op Indië en omgekeerd. Inplaats van een grotere economische zelfstandigheid van Nederlands-Indië zal er juist een meer nauwe samenwerking tussen Indonesië en Nederland komen, hetgeen zo goed tot uitdrukking komt in d door de bourgeoisie zelf gekozen naam „rijks-eenheid", een naam, die we reeds van voor de oorlog kennen en ons de zwartste reactie in herinnering brengt.

Als we dan ook in een artikel van Daroesman in de „Groene Amsterdammer" de vraag zien stellen of er nu een principieel nieuwe gezagsverhouding zal komen, dan kunnen wij hem antwoorden, dat deze van de *Nederlandse* regering niet zal komen. Dat wil natuurlijk niet zeggen, dat er geen veranderingen zullen kunnen plaats vinden, dat er niet één of andere staatsrechterlijke vorm zal worden gekozen, waarbij aan de wensen van Daroesman en anderen min of meer zal worden voldaan. Dit alles is mogelijk, maar ten aanzien van de besluiten, die zullen worden genomen, geeft niet het belang der Indonesische volksmassa's den doorslag, maar de belangen van het Nederlandse en door Nederlanders in Indië geïnvesteerde kapitaal. Want het Nederlands bedrijfsleven op kapitalistische grondslag zal zich niet kunnen herstellen, indien Indonesië niet zeer nauw samenwerkt met Nederland. Voor de Nederlandse bourgeoisie ligt de oplossing inderdaad bij de economische en politieke rijkseenheid.

Op de Nederlandse bourgeoisie zullen de Indische nationalist niet of zeer weinig kunnen rekenen, voor zover het de doorvoering van hun wensen betreft. Bij de verwezenlijking van hun eisen zullen zij echter wel steun ondervinden bij het Amerikaans kapitaal, dat voor

haar heerschappij liever met onafhankelijke staten heeft te maken. Maar hoe dan ook, de Indonesische beweging, die de belangen der Indonesische volksmassa's ter harte wil nemen, zal noch met de Nederlandse noch met de Amerikaanse bourgeoisie kunnen samenwerken, omdat de toekomstige tijd er één zal zijn van nog meer geraffineerde uitbuiting.

Als ooit voor de nationalistische beweging de non-coöperatie 't juiste strijdmiddel was, dan is het nu. Gaat zij de weg op van samenwerking, dan betekent dit voor haar een inkruipen in een staatsapparaat, dat zich tegen de arme bevolking keert. Het zou betekenen, dat deze beweging zich in de loop van ongeveer 25 jaar van non-coöperatie tot collaboratie van de ergste soort heeft ontwikkeld. Inplaats van een meer nauwe samenwerking tussen Indische vrijheidsbeweging en Indonesische volksmassa's, zou juist een verwijdering tot stand komen zoals de nationalistische beweging het niet zal hebben gedroomd.

MEDEDELING VAN DE REDACTIE

In een deel van de oplaag van het Augustusnummer (no. 8) is per abuis de aanduiding van de bronvermelding van het artikel: „De wetenschap in dienst van de vernietiging”, die direct onder de titel op het blz. 38 had moeten worden opgenomen, terecht gekomen op blz. 42 onder het artikel: Naar nieuwe vormen van bedrijfsbeheer.

Het Septemhernummer, dit nummer, is door omstandigheden voor een deel verband houdende met de moeilijkheden voortvloeiende uit de papiervoorziening, zeer vertraagd. De redactie hoopt echter het Octobernummer weer in diezelfde maand te kunnen laten uitkomen.